

Sammendrag av storskiftene i Norge, fremstilt kronologisk i retrospektiv

Dette dokumentet gir en oversikt over alle de 18 storskiftene i Norge, presentert gjennom korte sammendrag basert på informasjon hentet fra kongelige resolusjoner¹. Detaljnivået i hvert sammendrag varierer avhengig av tilgjengeligheten og omfanget av dokumenterte opplysninger. Gjennomgangen tar sikte på å belyse de viktigste aspektene ved de ulike fellesskapsforholdene og eventuelle særegenheter som skiller dem fra hverandre.

Omfangene til storskiftene er regnet om til km², og er våre egne beregninger basert på Juvkam (1917) sine tall. Se vedlegg 7: Tabeller (ark 'Enheter og mål') for alle utregningene.

NO. 1

Sted: Hopperstad og Hove sogner i Vik prestegjeld i Nordre Bergenhus amt
Når: 1859 – 1864
Omfang: 2 km²
Parter: 61 gårdsbruk og 1550 større og mindre stykker (Juvkam, 1917, s. 62)
Kartlagt: Ja

Storskiftet i Vik markerte starten på historien om storskifter i Norge, og er unikt ettersom det er det eneste kjente tilfellet hvor storskifte ble gjennomført over innmark². Kongelig resolusjon av 06. april og 23. mai 1859 etablerte kommisjonen med følgende medlemmer³:

Formann: Sakfører C. J. Fleischer
Utskiftningskyndig: Visekommisjonslandmåler C. J. Fernblad til 1862, etterfulgt av utskiftningsformann Heiberg.
Øvrige medlemmer: Gårdbrukerne Markus S. Ulvestad, Ingebret M. Langeteig og Arne Linde

¹ De kongelige resolusjoner er kilden til all informasjon i dette dokumentet, der annet ikke er oppgitt.

² (Juvkam, 1917, s. 62)

³ (Departements-tidende (1859) s. 301-302 og s. 366-367).

Tidsskriftet gir ingen ytterligere informasjon om grunnlaget for opprettelsen av storskiftet. Derfor har det vært nødvendig å søke informasjon fra andre kilder for å få en forståelse av statens motivasjon til å finansiere denne utskiftningen. Norge manglet kvalifiserte utskiftningsmenn, noe som førte til at svensken Carl Johan Fernblad ble tildelt oppdraget. Det sies imidlertid at han kom i konflikt med noen av partene, og han valgte å trekke seg etter noen år (Juvkam, 1917).

Det er flere ting som tyder på at storskiftet ikke var fullstendig vellykket; det var motstand fra både parter og kommunestyret underveis i saken, som til slutt søkte om å få storskifte opphevet. Blant annet pga. bekymring for at prosessen kunne føre til mer skade enn nytte. Departementet avviste søknaden, og storskiftet ble avsluttet høsten 1864. Selv om bøndene fremdeles bodde i klyngetun etter storskiftet, antydes det at senere utskiftninger muligens ble lettere å gjennomføre (Balvoll, 2001, s. 162).

NO. 2

Sted:	Sveio, Valestrand, Vikebygd og Moster i Søndre Bergenhus, Skjold, Skåre, Avaldsnes og Torvastad i Stavanger amt
Når:	1860 – 1865
Omfang:	351 km ²
Parter:	109 gårdsnummer
Kartlagt:	Nei, kopier av Norges Geografiske detaljkart ble brukt som veiledning.

(Juvkam, 1917, s. 63)

I 1860 ble det nedsatt storskiftekommisjon til utskiftning av et utmarksfellesskap i Sveio m.fl. distrikter⁴. Kommisjonens undersøkelser av utskiftningsfeltet kom fram til at hele 8 sogn var eiendomsberettigede i fellesskapet.

Formann:	Cand. Jur. Fredrik Heidenreich, og senere sakfører Martin Nilsen
Utskiftningskyndig:	C. C. Tornøe
Øvrige medlemmer:	Kirkesanger og gårdbruker Tønnes Troiel Eriksen Staveland, samt gårdbrukerne Nils Johnsen Sjo og Johannes Andersen Gjerstad

⁴ (Departements-tidende (1860) s. 230-234 og 606-607).

Fellesskapet ble omtalt som det mest omfattende fellesskap i utmarken som ikke gjaldt fjellstrekning. Strekningen bestod av flate områder, der en god del var brukende til oppdyrkning. Det ble videre uttalt at «*Utskiftning her er forgjeves gjort*» forsøk på, men strandet på det store antallet grunneiere, som antagelig var flere hundre ⁵. Bare undersøkelse av hvem grunneierne er ville være et så stort arbeid, at man ville trenge «*en Mands uafbrudte Tid og Opmærksomhed*». I tillegg var det blitt stor misnøye blant grunneierne, som pga. forholdene ble hindret en bedre utnyttelse av eiendommene sine..

Prosessen ble som følger⁶:

- Foreløpige forhandlinger
- Fastsettelse av yttergrenser og sognegrenser
- Utskiftninger mellom gårder i de ulike sognene

NO. 3

Sted: Skjold, Tysvær og Avaldsnes
Når: 1867 – 1870
Omfang: -
Parter: 45 gårdsnummer og 265 bruk (Juvkam, 1917, s. 62)
Kartlagt: Nei

Formann: Sakfører Christian Voss
Utskiftningskyndig: C. C. Thornøe
Øvrige medlemmer: Kirkesanger og gårdbruker Tønnes Troiel Eriksen Staveland, samt gårdbrukerne Nils Johnsen Sjo og Johannes Andersen Gjerstad

Kommisjonen ble nedsatt 23 mars og 19 oktober 1867, utover dette vites lite da vi ikke lykkes med å finne den kongelige resolusjonen i Departements-tidende. Alle opplysninger angående denne saken er hentet fra (Juvkam, 1917, s. 63).

⁵ Departements-tidende 1860 s. 231.

⁶ (Juvkam, 1917, s. 62).

NO. 4

Sted:	Fosnøyna i Lindås kommune
Når:	1869 - 1874
Omfang:	21 km ²
Parter:	15 gårdsnummer med 99 bruk. (Juvkam 1917)
Kartlagt:	Ja, hele skiftefeltet ble kartlagt og bonitert.

- Formann:** Sakfører Jan Arntsen Greve og cand. jur. og eds. fuldm.
Sorenskriver Christofer Benedict Bøgh (som suppleant) senere
eds. fuldm. Ch. B. Bøgh, og til slutt sakfører D. G. Th.Dietricshon
- Utskiftningskyndig:** Utskiftningsassistent Ole Nielsen og utskiftningsassistent
Hagelsteen (som suppleant)
- Øvrige medlemmer:** Gårdbrukerne Hans Jacog Laastad, Johan Kristoffer Arnesen
Riisnæs og Kristen Tordsen Bergsvik. Som suppleanter agronom
Ole Arnesen Hope og gårdbrukerne John Bastesen Fanebolt og
Johannes Johannesen Onæs

Storskiftekommisjonen for utskiftning av et utmarkssameie på Fosnøyna i Lindås kommune ble opprettet ved kongelig resolusjon den 18. desember 1869⁷. Utmarken var felles for alle gårdene på øya, og ble hovedsakelig benyttet til torvskjæring og beite. Utskiftningsformann Geelmunden, som utførte undersøkelse av sameiet, vurderte at deler av øyen var godt egnet for oppdyrking. Han uttalte blant annet at dersom øyen ble dyrket opp, kunne den «*brødføde en langt større Befolkning*»⁸ enn den gjorde på det tidspunktet. Det var fellesskapet i utmarken som var den største hindringen for realisering av en slik oppdyrking. Derfor var det, i Geelmundens øyne, ingen tvil om at dette fellesskapet burde opphøre så snart som mulig. Noe han fikk støtte i av departementet som gav sin tilslutning til forslaget, og tilrådte at det burde etableres en storskiftekommisjon for dette sameiet.

⁷ Departements-tidende s. 145 – 150.

⁸ Departements-tidende s. 147.

NO. 5

Sted:	Ørland i søndre Trondhjems amt
Når:	1870 – 1874
Omfang:	36 km ²
Parter:	22 gårder og 182 bruk (Juvkam, 1917, s. 63)
Kartlagt:	Ja

Den 14 mars 1870 ble det bestemt å nedsette storskiftekommisjon for å foreta utskiftning av et jordfelleskap på Ørlandet⁹.

Formann:	Høyesterettsadvokat Johan Bergh
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsformann Cornelius Thomas Rønnow
Øvrige medlemmer:	Proprietær A. Brodtkorb og gårdbrukerne Ole Haktorsen Rokset og Jørgen Olsen Garmo

Angående fellesskapet på Ørland, foretok forstmester (skogforvalter) Asbjørnsen befaringsav områdene, etter anmodning fra departementet. Han opplyste at sameiet omfattet 27,800 mål dyrkbar mark, der en stor del av dette bestod av til dels «*god og rig Torvgjord*»¹⁰. Etter grundige undersøkelser av jordkvaliteten konkluderte Asbjørnsen med at jorden på Ørlandet var av spesielt god kvalitet:

«Jorden er saagodtsom overalt tæt og stærkt bunden ved fortrinligt Græs og halvgræsarter og afgiver allerede i sin nuværende Tilstand gode ja endog udmærkede havnegange, hvor selv udsultet Kvæg inden kort Tid kommer i Huld»¹¹ (vår understreking)

Det omhandlede sameiet var ifølge Asbjørnsen det mest anvendelige og tilgjengelige land han hadde sett i de nordligste kystene. Her lå alle forhold til rette for at både befolkningen og velstanden ville øke dersom fellesskapet ble utskiftet. Det var fare for at store verdier ville gå tapt, dersom man ikke tok grep.

Hensikten av en utskiftning av dette sameiet hadde i lengre tid vært ønsket av flere, og helt siden 1861 hadde departementet mottatt gjentagende søknader fra Ørlandets kommunestyrelse

⁹ Departements-tidende 1870 ss. 249 – 252 og ss. 257 – 259.

¹⁰ Departements-tidende 1870 s. 250.

¹¹ Departements-tidende 1870 s. 250.

om at det «*naadigst blive anordnet en kongelig kommission.*»¹². Områdets utstrekning og loddeiernes store antall gjorde det hele innviklet. Det ble uttrykkelig påpekt at saken tvilsomt kunne løses ved alminnelig utskiftning, da det sannsynligvis ville oppstå en mengde tvister om grenseforhold. Denne antagelsen viste seg å være riktig. Ifølge Juvkam (1917, s. 63) avsa kommisjonen til sammen 176 kjennelser i dette storskifte.

NO. 6

Sted: Foldalen (Skogsameie)
Når: 1873 – 1878
Omfang: -
Parter: -
Kartlagt: Usikker

Den 31 mai 1873 ble storskiftekommisjon etablert gjennom kongelig resolusjon¹³

Formann: Sorenskriver Nordgrenn
Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann John Høye
Øvrige medlemmer: Fagkyndig forstassistent Philip Aars, senere forstassistent Sussar Holm og til slutt forstmester Andersen

I 1860 var skogene i Gudbrandsdalen og Øvre Foldalens distrikt en viktig del av samfunnet, både i praktisk og «*geistlig*» (åndelig) forstand¹⁴. Men skogen i Øvre Foldalen ble gjenstand for en betydelig tvist da lokale gårdbrukere i 1860 utfordret statsallmenningens krav på skogen, og hevdet eierskap basert på skjøter og langvarig uforstyrret besittelse.

Øvre Foldalen ble beskrevet som et høytliggende dalføre, med en rik historie hva gjelder bosetning og landbruk fra midten av 1700-tallet. Området ble etter hvert preget av komplekse eiendomsforhold. Forsøk på å klargjøre private og offentlige rettigheter hadde resultert i langvarige uklarheter og konflikter.

¹² Departements-tidende 1870 s. 252.

¹³ Departements-tidende 1874 ss. 341 – 347 m.fl. (Se liste i bunn av dokumentet)

¹⁴ Departements-tidende 1874 ss. 341.

Til tross for at det ble gjort flere forsøk på å finne løsninger gjennom dialog, midlertidige ordninger, og rettslige prosesser, var det for utfordrende å balansere private og offentlige interesser. Dette ledet til opprettelsen av storskiftekommisjon i 1874, som fikk i oppgave å klargjøre og forhåpentligvis løse de langvarige eiendoms- og bruksrettskonfliktene i Foldalen.

NO. 7

Sted: Etne, Skånevik, Fjellberg, Røldal, Ullensvang i Søndre Bergenhus amt, Vikedal, Sand, Sauda og Suldal i Stavanger amt.

Når: 1874 – 1891

Omfang: 2298 km²

Parter: -

Kartlagt: Nei

Fjellstrekninger og sæterbeiter, nedre- og hjemmeutmarker ble ikke innlemmet i saken (Juvkam, 1917, s. 64).

Storskiftekommisjon for Etne m.fl. (Etnekommisjonen) ble opprettet 23 mai 1871¹⁵. Dette sammendraget er ikke like utfyllende, men er godt beskrevet i hovedoppgaven.

Formann: Sakfører Dietrichson og som suppleant Johan Eide

Utskiftningskyndig: Utskiftningsassistent Ole Nielsen, og utskiftningsformann O. T. Lekve som suppleant.

Øvrige medlemmer: Gårdeierne Christoffer Lund, Nils Christoffersen Sundnæs, Nils Johnsen Sjo, og som suppleanter gårdeierne Sjur Johannesen Øvrevig, Christoffer Tørrisen Lie og Bertel Johannesen Helland.

Oppmålingsassistent Ole Nielsen undersøkte forholdene i Etne og omegn, i forkant av saken. Han fremhevet de sesongmessige forholdene som preget skiftefeltet. Området bestod av høytliggende terreng, der arbeidsperioden ville bli begrenset til den korte perioden med godt vær.

¹⁵ Departements-tidende 1874 ss. 811 – 812.

NO. 8

Sted:	Bremnes, Fitjar og Moster sogner (i dag Bømlo) i Søndre Bergenhus amt
Når:	1874 – 1870
Omfang:	38 km ²
Parter:	25 gårder og 106 bruk (Juvkam, 1917, s. 64)
Kartlagt:	Ja, over hele området

Kommisjonen for storskifte på Bømlo ble nedsatt ved samme kongelig resolusjon og med samme medlemmer som det forrige. De sesongmessige forholdene tillot at disse sakene kunne gjøres parallelt, da lavlandet på Bømlo tillot lenger arbeidsperiode enn Etne og omegn.

Formann:	Sakfører Dietrichson og som suppleant Johan Eide
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsassistent Ole Nielsen, og utskiftningsformann O. T. Lekve som suppleant.
Øvrige medlemmer:	Gårdeierne Christoffer Lund, Nils Christoffersen Sundnæs, Nils Johnsen Sjo, og som suppleanter gårdeierne Sjur Johannesen Øvrevig, Christoffer Tørrisen Lie og Bertel Johannesen Helland.

Allerede i 1869 rekvirerte 49 lodeiere utskiftning av felles utmark. De anførte at skogen allerede var utskiftet, men at torvmyrer, beite og egnede oppdyrkningsområder fremdeles lå i fellesskap. Utskiftning på alminnelig måte ble sett på som en umulig oppgave, med grunnlag i de høye kostnadene og uklare grenseforhold.

Oppmålingsassistent Nielsen, som undersøkte forholdene, påpekte at selv om beitemarkene var begrenset, var jordbruket en viktig næringskilde. Amtmannen støttet behovet for utskiftning og fremhevet at «*Trangen til Opdyrkning af den hidtil udyrkede Mark bliver med Folkemængdens Forsørgelse stedse stærkere*». Videre påpekte han at fellesskapet var «*en af de største Hindringer for en bedre Ordning*». Forholdene hadde utviklet seg til overfylte beiter og en kamp om ressursene, og dersom det ikke staten grep inn ville det lede til et «*betydeligt og uprettligt økonomisk Tab*»¹⁶.

¹⁶ Departements-tidende 1870 s. 825 – 826 (Gjelder for alle sitat i avsnittet).

NO. 9

Sted:	Bremanger og Daviken – <i>Bremangerland</i> – i Nordre Bergenhus amt
Når:	1874 – 1879
Omfang:	140 km ²
Parter:	38 gårder ig 160 bruk (Juvkam, 1917, s. 64)
Kartlagt:	Ja

Den 19 august 1874 ble det etablert storskiftekommissjon for utskiftning av et større utmarkssameie¹⁷.

Formann:	Sakfører Livius Smitt, senere sakfører J. F. Skagen.
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsassistent J. Sverdrup
Øvrige medlemmer:	Lensmann R.J. Steen, kontorist E. Falch, Hans Hartmain og som suppleanter Jens Hilmers, kirkesanger A. Høvig og gårdbruker Elias D. Grytøre.

I 1869 rekvirerte loddeierne utskiftning av det eksisterende fellesskapet i utmarken. Området, som da var delt mellom Bremanger og Daviken prestegjeld, bestod av betydelig utmark for beite. Skiftefeltet var felles for de aller fleste gårdbrukerne, hvor 25 gårder i Bremanger og 13 i Daviken hadde andeler.

I søknaden ble det argumentert for at utskiftningen ikke kunne løses uten storskifte, og det ble ansett som særlig viktig for lokalsamfunnet. En slik utskiftning ville muliggjøre dyrking av øde og ubrukt jord, noe som var avgjørende for et fattig distrikt som Bremanger ble beskrevet å være den gangen. Søkerne fremhevet ulempene ved det eksisterende fellesskapet, ved å peke på uklare grenser mellom Bremanger og Daviken, samt uordnede tilstander som førte til at loddeierne og uberettigede brukte sameiets beitemark utover sine rettigheter. Den hensynsløse bruken hadde ført til overbelastning, som førte til at verdien av ressursene ble kraftig redusert. Loddeierne fremhevet i søknaden at en fordelt og fornuftig bruk ville være en «*Herlighed for det hele Distrikt*»¹⁸

Loddeierne mottok støtte fra kommunestyrene, amtmannen og til slutt fra departementet, som var enig i nødvendigheten av et storskifte. Kommisjonen fikk i oppgave å avgjøre selv hvor

¹⁷ Departements-tidende 1874 ss. 726 – 731.

¹⁸ Departements-tidende 1874 s. 727.

omfattende delingen skulle være, men måtte holde seg innenfor rammene i § 21 om å ikke innlemme enkelte bruk i saken.

NO. 10

Sted: Stadtlandet i Nordre Bergenhus amt
Når: 1879 – 1886
Omfang: 351 km²
Parter: 56 gårder (Juvkam, 1917, s. 64)
Kartlagt: Usikker

Den 14 juni 1879 ble det bestemt å nedsette storskiftekommisjon for å gjennomføre utskifting på Stadtlandet¹⁹.

Formann: Sakfører J. F. Skagen og sakfører Steen som suppleant
Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann H. W. Daae, med bistand fra torvmester Skarstein
Øvrige medlemmer: Lensmann R. Steen, gårdbruker Diderik Lexau, kirkesanger Høvik og som suppleanter lensmann Edv. Falch, gårdbrukerne Elias Grytøre og Anders Mathisen Skavøpold

I året 1875 hadde det kommet inn en søknad fra 17 gårdbrukere i Selje prestegjeld om utskifting av et fellesskap på Stadlandet. Loddeierne viste til at det fantes bebyggelse langs kysten, men at resten av halvøya lå som «*et eneste stort Fællesskab*»²⁰. Dette begrenset mulighetene for utvikling og var en stor kilde til konflikt mellom gårdene. Gårdbrukerne nevnte også at halvøya tidligere hadde rik skogvekst, og at det var en interesse for å gjenopprette denne.

I søknaden ble det rapportert at fellesskapet omfattet 56 gårder. Utskiftningsformann Kvale understrekte at mye av utmarken på Stadlandet kunne gjøres om til verdifullt landbruk ("God Eng") og sommerbeite. Amtmannen i Nordre Bergenhus amt støttet søknaden, med forbehold om at kommisjonen burde ta hensyn til lokale forhold. Dette gjaldt utskifting av områder egnet

¹⁹ Departements-tidende ss. 561 – 570.

²⁰ Departements-tidende s. 568.

for dyrking, skogbruk og torvmyrer, mens beiteområdene kanskje burde behandles annerledes. Han foreslo at kommisjonen burde få avgjøre detaljene rundt utskiftingen.

NO. 11

Sted: Vågsøy i Nordre Bergenhus amt
Når: 1879 – 1882
Omfang: -
Parter: 35 gårder og 147 oppsittere (Juvkam, 1917, s. 65)
Kartlagt: Usikker

Den 14 juni 1879 ble storskiftekommisjon nedsatt ved kongelig resolusjon til utskiftning av et utmarkssameie på Vågsøy²¹.

Formann: Sakfører J. F. Skagen og sakfører Steen som suppleant
Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann H. W. Daae, med bistand fra torvmester Skarstein
Øvrige medlemmer: Lensmann R. Steen, gårdbruker Diderik Lexau, kirkesanger Høvik og som suppleanter lensmann Edv. Falch, gårdbrukerne Elias Grytøre og Anders Mathisen Skavøpold

I 1875 var det kommet inn søknad om utskiftning av fellesskapet på Vågsøy, som på grunn av sin beliggenhet kunne utføres samtidig og av samme kommisjon som Stadtlandet. Utmarkssameie omfattet angivelig all utmark i Vågsøy og var felles for alle oppsitterne.

De viktigste herligheter ble angitt å være brenntorv, dyrkbar jord og beite. Utskiftning av fellesskapet ville sikre mot unødvendig ødeleggelse, noe som ble beskrevet å være særdeles viktig for beboerne «*af denne fuldstendig skovløse Ø*»²². Det var forsøkt en delvis utskiftning av sameie på den vanlige måten, men det ble raskt klart at de foreliggende fellesskapsforhold ikke egnet seg til alminnelig utskiftning. Dette førte til at saken hadde blitt utsatt på ubestemt tid.

²¹ Departements-tidende 1879 ss. 561 – 570.

²² Departements-tidende 1879 s.564.

NO. 12

Sted:	Gurskøy i Romsdals amt
Når:	1886 – 1893
Omfang:	128 km ²
Parter:	87 gårder og 182 bruk (Juvkam, 1917, s. 65)
Kartlagt:	Ja

Storskiftekommisjon for Gurskøy ble etablert 03 juli 1886²³, og var første storskifte er hjemlet etter 1882-lovens § 104. Det betyr at en del av omkostningene skulle dekkes av loddeierne. Kommisjonen ble bare satt med tre medlemmer, istedenfor fem som var det tidligere kravet i 1857-loven.

Formann:	Overrettssakfører Johan Brodkorb Borchgrevink
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsformann Ferdinand Dahl
Øvrige medlemmer:	Gårdbruker Karl Gidskeødegaard

Utskiftning av utmarken ble søkt om allerede i 1877 av sameiets loddeiere, men saken ble ikke innvilget før 1886. Loddeierne opplyste at det ikke fantes påviselig grense mellom de to prestegjeldene (Herø og Selø), og heller ikke mellom de enkeltes gårders andeler i sameiet. Uten definerte grenser ble ressursene som torv og lyngmark benyttet på en uforsvarlig måte, som førte til at flere gårder stod uten nødvendig brensel. Dette hadde også konsekvenser for både treplanting og beiting; uten klare eierforhold kunne man ikke forvalte ressursene eller landet på en hensiktsmessig måte.

Det nevnes også at den beste dyrkningsmarken ble gjerdet inn og benyttet av de nærmest liggende gårdene, som utnyttet situasjonen til sin fordel. Beiting av storfe og småfe skjedde i så stor skala at det ikke var bærekraftig, og dette bidro til å redusere avkastningen av dyrene om sommeren. Løsningen på disse problemene ble antatt å ligge i utskiftning av sameie, altså en omfordeling eller deling av felles områder til de enkelte gårdene.

Amtmannens uttalte følgende om forholdene i en skrivelse 30 januar 1877:

*«Jeg anser det ikke usandsynligt, at der paa dette Ødebrug havnes et Par hundrede Kreaturer.
I samme Dalføre findes ogsaa nogle Levninger af en Birkeskov, der aldeles ruineres.*

²³ Departements-tidende 1886 ss. 497 – 500 og ss. 497.

Torvmyrene drives paa Rov og tages i Besiddelse uden videre Omstændigheder af de nærmeste Gaarde, ligesaa med Muldmyrerne. Torvmyrerne i Fjeldmarken er endnu urørt, men vil naturligvis i en Fremtid blive udsat for lignende Plyndring, hvis de ikke blive delte.»²⁴ (vår utheving)

Siden det allerede var tre virksomme storskiftekommissjoner, ble saken satt på vent, men en ny søknad samme år understreket behovet for storskifte. Sorenskriveren insisterte på at uten storskifte kunne ikke de uklare og usikre økonomiske forholdene knyttet til jordbruk og beiting ordnes. Det tok likevel ni år før saken ble innvilget.

NO. 13

Sted: Stord og Fitjar i Søndre Bergenhus amt
Når: 1888 – 1901
Omfang: 312 km²
Parter: 100 gårder og 386 bruk (Juvkam, 1917, s. 65)
Kartlagt: Ja, delvis

Storskifte på Stord og Fitjar var det 13. storskiftet i rekken, og ble etablert ved kongelig resolusjon i 1888²⁵.

Formann: Overrettssakfører Nils Hesbø og senere sakfører Tharaldsen, i tillegg til overrettsakfører Theodor Joakim Taraldsen som suppleant

Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann Ole Nielsen og oppmålingsassistent Christian Wilhelm Landmark som suppleant

Øvrige medlemmer: Gårdbruker Niels Kristoffersen Sundnæs og til suppleant Sjur Johannesen Øvrevig

Området var kjent som «*Stordøen og Fitje fælles Beite*»²⁶ og omfattet Stordfjellet, Markens Almanning, og tilgrensende ller. Dette beiteområdet tilhørte hver enkelt jordeiendom forholdsvis til størrelsen av tilliggende uavhengelig herlighet.

²⁴ Departements-tidende 1886 ss. 474 – 475.

²⁵ Departements-tidende 1888 ss. 217 – 221 og 225 – 233.

²⁶ Departements-tidende 1888 ss. 217.

Det var en utbredt misnøye blant grunneierne, hovedsakelig på grunn av hvordan fjellbeite ble utnyttet – misbrukt både av de med og uten beiterett. Det var ønskelig komme til en rettferdig og varig ordning, og det ble argumentert for at dette best kunne oppnås gjennom å avholde et beiteskjønn. For å kunne avholde et slikt skjønn, var det nødvendig å fastsette grenser for det areal som skulle være gjenstand for skjønnet, da dette ikke fantes mellom fjellbeite og hjemme utmarken.

NO. 14

Sted: Åkra og Holmedal i Søndre Bergenhus amt
Når: 1892 - 1903
Omfang: -
Parter: 34 gårder og 100 bruk (Juvkam, 1917, s. 66)
Kartlagt: Nei

Området bestod av fjellstrekninger og sæterbeiter, og nedre- og hjemmeutmark var ifølge Juvkam (1917, s. 66) ikke med.

Storskiftekommisjon for Åkra og Holmedal ble etablert 21 mai 1892, med samme personale som No. 13 Stord og Fitjar (Juvkam, 1917, s. 66). Den kongelige resolusjonen er ikke funnet i Departements-tidende, som gjør at opplysningene rundt dette fellesskapet ikke er kjent. Verken Juvkam eller annen litteratur som kan belyse forholdene, er heller ikke funnet i forbindelse med kildeinnsamlingen.

Formann: Overrettsakfører Nils Hesbø og senere sakfører Tharaldsen, i tillegg til overrettsakfører Theodor Joakim Taraldsen som suppleant

Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann Ole Nielsen og oppmålingsassistent Christian Wilhelm Landmark som suppleant

Øvrige medlemmer: Gårdbruker Niels Kristoffersen Sundnæs og til suppleant Sjur Johannesen Øvrevig

Det har imidlertid lyktes med å finne storskifteprotokollen på Statsarkivet i Bergen, samt på Digitalarkivet. Denne viser at storskiftekommisjonen tok for seg sognegrensen Holmedal – Åkra, samt gårdsgrenser i Åkra og Holmedal og forskjellige bruksretter²⁷.

NO. 15

Sted: Tolga m.fl. i Hedmarkens amt
Når: 1893 - 1917
Omfang: 2554 km²
Parter: 650 bruk (Juvkam, 1917, s. 66)
Kartlagt: Ja

Storskiftekommisjon ble nedsatt ved kgl. Resolusjon av 14 oktober 1893 i henhold til utskiftningsloven av 13 mars 1882 § 104, for å utskifte et utmarkssameie på Glommens vestsida i Tolgen med tilgrensende kommuner i Hedemarkens amt²⁸.

Formann: Kaptein og sakfører T. J. W. Graff, senere høyesterettsadvokat
Sam. Johnson
Utskiftningskyndig: Utskiftningsassistent Thorvald Høye
Øvrige medlemmer: Ikke identifisert

Søknaden om utskiftning av et utmarkssameie på i Tolga ble først rekvirert i 1863 og deretter gjentatt i 1866 og 1874. Likevel ble ikke søknaden innvilget før 1893 på grunn av en stor mengde foreliggende saker. I søknaden ble det bemerket at skogen for lengst var utskiftet, og at det på Glommas østside ikke eksisterte sameie. Likevel mente rekvirentene at med hensyn omfanget alene burde være tilstrekkelig til å kreve storskifte. Forholdene i utmarken var innviklede og forsøkt utskiftet med ordinære midler, men strandet bl.a. pga. de omkostninger slik utskiftning ville medføre. Når det gjaldt Glommens vestsida var derimot forholdene «*meget mere forviklede*»²⁹, bestående av flere sameier.

I tillegg til de innviklede forholdene var yttergrensene mot Røros usikre, samt at det var tilfelle av samarbeiding på begge sider av amts grensen. Videre var det også tvist om grensene mellom de ulike sognene, og derunder mellom «*havnelagene*»³⁰. En fremtidig ordning var ønskelig, og

²⁷ Arkivreferanse: SAB/A-2401/1/F/Fb/Fbb/L0005. Hentet fra <https://media.digitalarkivet.no/view/105452/2>.

²⁸ Departements-tidende 1894 ss. 49 – 54 og ss. 65 – 66.

²⁹ Departements-tidende 1894 s. 51.

³⁰ Departements-tidende 1894 ss. 51 – 52.

ville ha vesentlig betydning for å forebygge «*fremtidige Overgreb og Undgaaelse af langvarige, kostbare Aastedstrætter*»³¹.

NO. 16

Sted:	Frøya i Søndre Trondhjems amt
Når:	1894 – 1903
Omfang:	121 km ²
Parter:	183 bruk (Juvkam, 1917, s. 66)
Kartlagt:	Ja

Den 18 juni 1894 ble det nedsatt storskiftekommisjon til utskiftning av torvland og utmark på Frøya³². Arbeidet varte i nesten 20 år, som ifølge Juvkam (1917, s. 67) var på grunn av at kommisjonen i tillegg gjennomførte ordinære utskiftninger mellom enkelte eiere.

Formann:	Sakfører Ole Løken, senere sakfører Riddervold Smith
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsformann O. T. Lekve
Øvrige medlemmer:	Lensmann Fr. Berg

Storskifte på Frøya ble utsatt til 1894, til tross for at en søknad om utskiftning ble innsendt allerede i 1881. Kommunestyret vedtok, på oppfordring fra berettigede loddeiere, å foreslå opprettelsen av en kommisjon for saken. Avgjørelsen møtte imidlertid betydelig motstand, og ble fattet med sterk dissens. Fem av medlemmene, inkludert ordføreren, argumenterte for at utskiftningen var absolutt nødvendig og presset på for en rask igangsetting. De andre fem medlemmene, som også så nytten av utskiftningen, var tilbakeholdne med å støtte forslaget på grunn av økonomiske bekymringer.

Ordføreren påpekte at bruken av torvland i et så avsidesliggende og skogløst distrikt var av stor betydning for lokalsamfunnets velferd. Han uttrykte også en alvorlig bekymring for ødeleggelsene som hadde funnet sted. Torvmyrene var blitt sterkt skadet, oppkuttet i «*Damme og Huller*»³³, og etterlot store deler av myren utilgjengelige og ødelagte. Dette resulterte i at de lokale innbyggerne måtte reise urimelig langt for å skaffe nødvendig brenntorv til husbruk.

³¹ Departements-tidende 1894 s. 53.

³² Departements-tidende 1894 ss. 817 – 826 og ss. 833 – 840.

³³ Departements-tidende 1894 ss. 818.

På grunn av sameiets størrelse var det, ifølge lensmannen, ikke mulig å komme til alminnelig enighet eller deling av utmark eller torvland, eller at saken kunne ordnes gjennom ordinære utskiftninger. Han anså derfor det som nødvendig at det nedsattes en kommisjon til å foreta utskiftningen med «*dømmende Myndighed*»³⁴.

NO. 17

Sted:	Vikebygd, Skjold, Vats i Stavanger amt, Fjellberg og Sveio i Bergenhus amt
Når:	1903 – 1911
Omfang:	192 km ²
Parter:	47 gårder og 180 loddeiere (Juvkam, 1917, s. 66)
Kartlagt:	Ja

Den 30 mai 1903 ble det etablert storskiftekommisjon for utskiftning av en fjell- og utmarksstrekning i Vikebygd mfl. sogner³⁵.

Formann:	Sakfører T. J. Tharaldsen, senere Hesbø og i tillegg overrettsakfører Ole Gjerdsbø som suppleant
Utskiftningskyndig:	Utskiftningsformann Ole Nielsen og senere utskiftningsformann Løvvig som suppleant
Øvrige medlemmer:	Gårbruker Helge Johannesen Jøsendal, lensmann F. J. Svendsbø og til suppleanter gårdbrukerne Torger Kristoffersen Tungesvik og Helge Olsen Næs

I 1896 kom det søknad fra flere gårdeiere i Vikebygd. Lensmannen anførte at saken ikke kunne håndteres uten «*det Offentliges Hjælp*», med tanke på utgiftene. Fellesskapet bestod av flere ressurser som blant annet ener og løvskog, sistnevnte ble «*hugget på Rov*». Den største herligheten var imidlertid felles beite, der det var kapasitet til «*ca. 120 Heste, 750 Storfæ og 4700 Smaafe*». I tillegg ble ytterligere 500 dyr sluppet i området fra loddeierne eller ble drevet inn i sameiet av personer uten rettigheter. Det var rett og slett «*Misbrug, der paa Grund af*

³⁴ Departements-tidende 1894 s.818.

³⁵ Departements-tidende 1897 ss.381 - 382 ss. 481 – 490.

Fællesskabets Størrelse ikke lader sig kontrollere eller forhindre [...]»³⁶. Det var ikke tvil om at vilkårene for storskifte var oppfylt.

NO. 18

Sted: Opdal i Søndre Trondhjems amt
Når: 1905 – 1944 ?
Omfang: -
Parter: -
Kartlagt: Usikker

Den 13 juni 1905 ble det bestemt å opprette storskiftekommisjon i Opdal³⁷.

Formann: Høyesterettsadvokat Samuel Johnsen
Utskiftningskyndig: Utskiftningsformann O. T. Lekve
Øvrige medlemmer: Gårdbrukerne Thomas Bogen, Ole Teige og A. Krogvig

Storskifte i Opdal var søkt om hele 40 år før det ble innvilget. Det ble anført at fjellbeitene var «*Distriktes største Herligheder*», men bruken var ødeleggende. De beste beitene ble nemlig «*opfyldte med altfor stort Belæg af Kreaturer*». Det var også problemer med at utenforstående trengte seg inn i områdene, blant annet ved å inngå kontrakt med «*Almuesmænd*» som gav dem rettigheter til større beitebruk enn de hadde rett til selv.

I tillegg var uklare grenser en stor hindring for utskifting, og storskifte ble ansett som eneste utvei. Fedriften var kommunens viktigste næringsvei og beitene hadde på den måten «*stor Betydning for Bygden; men Fællesskabet og de uordnede Forhold foraarsager ofte Misbrug og er til væsentlig Hinder for en hensigtsmæssig og fornuftig Udnyttelse [...]»³⁸. I tillegg var utskiftningsfeltet beskrevet til å være både innviklet og stort i omfang, og dermed nødvendig å utskiftes ved storskifte.*

³⁶ Departements-tidende 1897 s. 484.

³⁷ Departements-tidende 1905 ss. 463 – 464.

³⁸ Departements-tidende 1905 s. 792

Departements-tidende

#	Navn	Årstall	Kongelig resolusjon
1	Vik	1859 - 1864	Dept. Tidende 1859 Vol. 31, ss. 301-302 og 366-367
2	Sveio m. fl.	1860 - 1865	Dept. Tidende 1860 Vol.32, ss. 230 – 234 og 605
3	Skjold m. fl.	1867 - 1870	Dept. Tidende 1870 Vol.42, ss. 145 – 146*
4	Fosnøyna	1869 - 1874	Dept. Tidende 1870 Vol. 42, s. 145 - 150
5	Ørland	1870 - 1874	Kgl. resl. 14 mars 1870*
6	Foldalen	1873 - 1878	Dept. Tidende 1874 Vol. 46, ss. 341-347, 354-360, 433-446 og 811-812, 827-828
7	Etne m. fl.	1874 - 1891	Dept. Tidende 1874, ss. 726-731, 811-812 og 817 - 829 Dept. Tidende 1879 Vol.51, s. 833-834
8	Bømlo	1874 - 1880	Dept. Tidende 1874 Vol. 46 ss.823-829
9	Bremanger og Daviken	1874 - 1879	Dept. Tidende 1874 Vol. 46, ss. 726 - 731
10	Stadlandet	1879 - 1886	Dept. Tidende 1879 Vol.51, ss. 562 - 570
11	Vågsøy	1879 - 1882	Dept. Tidende 1879 Vol.51, ss. 562 - 570
12	Gurskøy	1886 - 1893	Dept. Tidende 1886 Vol.56, ss. 473 – 476 og 497
13	Stord og Fitjar	1888 - 1901	Dept. Tidende 1888 Vol. 60, ss. 217-221 og 225-236
14	Åkra og Holmedal	1892 - 1903	Kgl. resl. 21 mai 1892*
15	Tolga	1893 - 1906	Dept. Tidende 1894 Vol.66, ss. 49-56 og 65-66 Kgl. resl. 26 oktober 1901 ble kommisioriet utvidet til også å omfatte et fellesskap på Glommens østside
16	Frøya	1894 - 1903	Dept. Tidende 1894 Vol.66, ss. 817-826 og 833-843
17	Vikebygd m. fl.	1903 - 1911	Dept. Tidende 1903 Vol.75, ss. 381-382 og 481-490
18	Opdal	1905 - 1944?	Dept. Tidende 1905, ss. 463-464 og 790-793

* Kongelig resolusjon ikke funnet